

**СТАН І ПРАБЛЕМЫ ВЫШЭЙШАЙ ТЭАТРАЛЬНАЙ
АДУКАЦЫІ Ё БЕЛАРУСІ Ё ЛЮСТЭРКУ ДРУКУ
за 1996 — пачатак 1999 г.**

Дзяржаўная сістэма адукацыі ё галіне тэатра на Беларусі ўзнікла ё 30-я гады, калі сталі стварацца культурна-асветныя вучылішчы. У 1945 г. пачаў сваю дзейнасць Беларускі дзяржаўны тэатральны інстытут.

Да пачатковых звёнаў у тэатральным навучанні можна аднесці тэатральныя аддзяленні, якія з'явіліся ё структуры школ мастацтваў у 80-я гады — адно ё Магілёве, два на Віцебшчыне, а ё Мінску пры 136-й агульнаадукацыйнай школе былі створаны класы з тэатральным ухілам. У культасветвучылішчах (пазней ператвораных спачатку ё вучылішчы культуры, а пасля — мастацтваў) тэатральная адукацыя да 1992 г. вялася толькі ё напрамку арганізацыі аматарскага тэатра з элементамі рэжысуры і акцёрскага мастацтва. І толькі з 1992 г. у Мінску, Гродне, Віцебску, Магілёве адкрыліся аддзяленні з падрыхтоўкай спецыялістаў сярэдняга звяна па спецыялізацыі «акцёрскае мастацтва тэатра лялек», а крыху пазней уведзена спецыялізацыя «акцёрскае мастацтва драматычнага тэатра» [6].

Вышэйшую адукацыю ё галіне тэатра сёння можна атрымаць у Беларускай акадэміі мастацтваў, Беларускім універсітэце культуры, Беларускай акадэміі музыкі, а таксама ё некаторых недзяржаўных вышэйшых навучальных установах.

У складаных сучасных эканамічных умовах вышэйшыя навучальныя ўстановы культуры і мастацтва краіны зведалі шмат цяжкасцей. Гэта і пастаянны дэфіцыт фінансавання, і недавальняючая аплата працы ўсіх катэгорый супрацоўнікаў, і скарачэнні штатаў, набору студэнтаў і інш.

У тэатральным жыцці Беларусі 90-х гадоў усталявалася добрая традыцыя: правядзенне прадстаўнічых навукова-творчых канферэнцый, сімпозіумаў, «круглых сталаў» і іншых сустрэч дзеячаў навукі, культуры і мастацтва, на якіх таксама абмяркоўваюцца праблемы падрыхтоўкі тэатральных кадраў. Так, 20—21 лістапада 1996 г. у Віцебску адбылася міжнародная навукова-творчая канферэнцыя «*Беларускае акцёрскае мастацтва: шляхі станаўлення і развіцця ё кантэксце еўрапейскіх сцэнічных культур*». 16—17 кастрычніка 1997 г. у Гродне адбылася міжнародная навукова-творчая канферэнцыя «*Сучасная беларуская рэжысура: пошукі мастацкай адмет-*

насці ў кантэксце традыцый еўрапейскага тэатра». 28—31 кастрычніка 1998 г. у Беларускай акадэміі мастацтваў прайшла міжнародная навукова-творчая канферэнцыя «Сучасныя праблемы падрыхтоўкі акцёрскіх і рэжысёрскіх кадраў», прысвечаная 120-й гадавіне з дня нараджэння аднаго з пачынальнікаў беларускага прафесійнага тэатра і тэатральнай адукацыі Еўсцігнея Міровіча. З нагоды агляду-конкурсу творчай моладзі рэспублікі рэдакцыя газеты «Культура» правяла ў лістападзе 1998 г. «круглы стол» па тэме: «*Праблемы маладога прафесіянала тэатральнага мастацтва*».

У былым СССР падрыхтоўка амаль усіх спецыялістаў у галіне кіно, тэатральнага і харэаграфічнага мастацтва была сканцэнтравана ў Маскве і Ленінградзе. Аднак ужо ў 1991—1992 гг. стала зразумела, што саюзныя магчымасці ў падрыхтоўцы мастацкіх кадраў для былых савецкіх рэспублік вычарпаны. Такім чынам, наспела вострая неабходнасць сучаснага рэфармавання галіновай вышэйшай школы Беларусі. Па-першае, на парадак дня выйшлі актуальныя настрыфікацыйныя моманты, г.зн. прызнанне нашай вышэйшай спецыяльнай падрыхтоўкі за мяжой. Такое названне навучальнай установы як «інстытут» не знаходзіць шырокага ўжывання ў еўрапейскай і сусветнай практыцы, што не спрыяе нашым творцам і, у сваю чаргу, не прыцягвае ўвагі замежных спецыялістаў. Ідэю абнаўлення вышэйшай школы, пераўтварэння інстытутаў ва ўстановы універсітэцкага тыпу падтрымала Міністэрства культуры Беларусі і рэфармацыйна настроеныя маладыя выкладчыкі вышэйшых навучальных устаноў. Так у 1991 г. была прынята пастанова Савета Міністраў аб пераўтварэнні Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута ў Беларускаю акадэмію мастацтваў, у 1992 г. — Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А.Луначарскага ў Беларускаю акадэмію музыкі, у 1993 г. — Мінскага інстытута культуры ў Беларускі ўніверсітэт культуры.

Першыя зрухі ў арганізацыі вучэбнага працэсу адбыліся ў Беларускай акадэміі мастацтваў. Трэба адзначыць, што мастакі заўсёды вызначаліся трывалай самастойнасцю светапоглядаў і высокай нацыянальнай свядомасцю, таму і сталі праваднікамі новаўвядзенняў. Асабліва гэта бачна ў ажыццяўленні працэсу беларусізацыі навучання. Ужо ў 1993 г. заняткі, пасяджэнні розных узроўняў структурных падраздзяленняў Беларускай акадэміі мастацтваў, справаводства вяліся на беларускай мове [7].

У 1989 г. у БелАМе адбыліся першыя ў Беларусі наборы па падрыхтоўцы рэжысёраў дакументальнага і мастацкага кіно. Затым была арганізавана праца па падрыхтоўцы работнікаў кіно па іншых спецыяльнасцях.

Складана ішоў працэс рэфармавання навучальнага працэсу ў Беларускай універсітэце культуры. Так, у 1991 г. адбылося спецыяльнае пасяджэнне калегіі Міністэрства культуры з парадкам дня: «Аб ходзе выканання Закона аб мовах у Мінскім інстытуце культуры». Наватарскія працэсы актывізаваліся ў 1993 г. з прыходам новага рэктара Ядзвігі Грыгаровіч. Ва ўніверсітэце пачалася падрыхтоўка кадраў па такіх спецыяльнасцях, як «харэаграфічнае мастацтва», «літаратурная работа» са спецыялізацыяй «драматургія», «кінадраматургія», «тэле- і радыёдраматургія», «рэжысура» са спецыялізацыяй «рэжысура свят» і іншыя.

У БУКе сабралася плеяда выдатных педагогаў, пацвердзіўшых сваім уласным творчым жыццём высокае права выхоўваць таленты: Юлія Чурко, Анатоль Сабалеўскі, Гурый Барышаў, Анатоль Грыцкевіч, Аляксей Дудараў, Рыгор Баравік і многія іншыя. З вялікім поспехам праходзяць на лепшых сцэнічных пляцоўках сталіцы творчыя справадзачы ўсіх мастацкіх кафедраў. У спектаклях кафедры тэатральнай творчасці, працу якой у апошнія гады плённа накіроўвае доктар мастацтвазнаўства Анатоль Сабалеўскі, бралі ўдзел вядомыя актрысы Купалаўскага тэатра Зінаіда Браварская, Лілія Давідовіч, Галіна Бальчэўская і інш. Сярод педагогаў БУКа — вядомыя актёры і рэжысёры мінскіх тэатраў.

У гэтыя ж гады ў Беларускай акадэміі музыкі ўпершыню сталі рыхтаваць балетмайстраў-пастаноўшчыкаў, а ў Беларускай акадэміі мастацтваў адбыўся першы набор па спецыяльнасці «артыст тэатра аперэты».

Адзначаныя змены паспрыялі таму, што да выкладчыкаў вышэйшых творчых навучальных устаноў далучыліся Віктар Дашук, Аляксандр Анісімаў, Валянцін Елізар’еў, Наталля Гайда, Міхаіл Фінберг, Васіль Раінчык, Аркадзь Саўчанка і многія іншыя дзеячы культуры, творчасць якіх ведае і любіць моладзь. А гэта не можа не спрыяць актывізацыі творчага жыцця вышэйшай мастацкай школы [5, 7].

Калі гаварыць пра дзейнасць Беларускай акадэміі мастацтваў, узнікае пытанне: ці апраўдана злучэнне пад адным дахам розных відаў мастацтва? На думку рэктара БелАМа Рычарда Смольскага, злучэнне гэта носіць штучны характар і не спрыяе агульнай творчай атмасферы на занятках, бо аб’ектыў-

на існуе адрозненне псіхалогіі творчасці, адрозненне метадык навучання. Бачыцца плённым падзяленне ў будучым Беларускай акадэміі мастацтваў на дзве ўстановы: мастацкую (дзе будуць вырашацца спецыфічныя пытанні, звязаныя з падрыхтоўкай адпаведных спецыялістаў) і акадэмію тэатра, кіно і тэлебачання. На думку Рычарда Смольскага, структура будучай навучальнай установы — Акадэміі тэатральнага мастацтва — можа быць наступнай: Драматычны тэатр, Універсітэт сцэнічнага мастацтва, Навукова-даследчы цэнтр, Вытворчы камбінат і ўласны Банк. Такая навучальная ўстанова павінна стаць своеасаблівым ядром нацыянальнай тэатральнай культуры, надзейным гарантам яе плённага развіцця ў XXI стагоддзі. Толькі канцэнтрацыя інтэлектуальных, творчых, матэрыяльных і фінансавых рэсурсаў дазволіць захаваць і развіваць у нашай беларускай прасторы такія складаны і вельмі не танны для дзяржавы від мастацтва, як тэатр. Таксама наспеў час прапрацаваць дзяржаўную праграму «Творчыя кадры Беларусі», у якой адпаведнае месца зоймуць пытанні падрыхтоўкі тэатральных кадраў, іх сацыяльнай абароны, маральнага і матэрыяльнага заахвочвання і іншыя меры па іх эфектыўнай падтрымцы [16]. Зараз акадэмія ператвараецца ў вядучую навуковую, навучальную і творчую ўстанову, у якой рыхтуюцца кадры амаль для ўсіх прафесійных відаў творчасці (выключаючы музычную і танцавальную). Задачы перад гэтай навучальнай установай паўсталі найскладаныя, абумоўленыя рэчаіснасцю і абставінамі нашага часу, часу дзевяностых гадоў, калі Беларусь зрабілася незалежнай краінай і мусіць сама рыхтаваць сабе творчыя кадры, не разлічваючы на дапамогу былых вядомых саюзных вышэйшых навучальных устаноў культуры і мастацтва.

Сёння Беларускай акадэмія мастацтваў рыхтуе прафесійныя кадры па 14 спецыяльнасцях і 43 спецыялізацыях на трох факультэтах: тэатральным, мастацкім і дызайнерскім, на якіх вучацца не толькі грамадзяне Беларусі, але і іншых краін. Падрыхтоўка замежных студэнтаў вядзецца па міжнародных пагадненнях, а таксама на ўмовах заключаных кантрактаў на платнае навучанне паміж акадэміяй і прыватнымі асобамі замежных краін. На сённяшні дзень колькасць выпускнікоў БелАМа складае 3500 чалавек.

З 1992 г. у акадэміі існуе аспірантура, а ў 1993-м адкрыта аспірантура-стажыроўка з мэтай падрыхтоўкі творча-педагагічных кадраў.

На парадак дня паўстала пытанне аб стварэнні факультэта кіно і тэлебачання. Ёсць у Беларускай акадэміі мастацтваў яшчэ

шмат праблем, якія патрабуюць свайго вырашэння. Сярод іх наступныя:

1) падрыхтоўка тэатральных педагогаў (каму, як і дзе гэта рабіць);

2) набор курсаў акцёраў і рэжысёраў (ці існуе патрэба штогадовага набору);

3) практыка студэнтаў-акцёраў і рэжысёраў і роля ў ёй мастацкага курса;

4) выпуск і пракат у сучасных умовах дыпломных спектакляў;

5) меры, якія неабходна прыняць, каб беларуская мова стала роднай для студэнтаў і выкладчыкаў тэатральнага факультэта [2].

Вялікай праблемай на сучасным этапе з'яўляецца ўзровень, якасць выкладання ў БелАМе. Статус акадэміі патрабуе і акадэмічнага ўзроўню навучання, удзелу спецыялістаў высокай кваліфікацыі. Да выкладання ў акадэміі актыўна далучаюцца творцы — вядучыя беларускія рэжысёры, акцёры, мастакі.

Аднак час патрабуе развіцця ў акадэміі навуковых даследаванняў, што можа здзейсніцца з прыцягненнем сіл вядучых навукоўцаў Нацыянальнай акадэміі навук і іншых даследчых устаноў. Навукоўцы і практыкі, гарманічна дапаўняючы адзін аднаго, будуць забяспечваць усе патрабаванні вучэбнага працэсу. Навука ў спалучэнні з творчасцю — гэта тая падстава, якая дазволіць якасна ўзняць узровень падрыхтоўкі ў Беларускай акадэміі мастацтваў. Значную ролю адыгрывае і стварэнне ў акадэміі адпаведнай базы. Невялікімі тыражамі можна будзе выдаваць (для акадэмічнага карыстання) падручнікі, хрэстаматы, навуковыя распрацоўкі па тэатразнаўству, кіназнаўству, мастацтвазнаўству [15].

Гаворачы пра новы статус вышэйшай мастацкай навучальнай установы рэспублікі, які абавязвае ўзнімаць планку прафесійных патрабаванняў, трэба мець на ўвазе, што галоўным з іх было і застаецца патрабаванне рыхтаваць акцёраў і рэжысёраў, якія былі б здольныя не толькі выконваць ролі і ставіць спектаклі, але і развіваць тэатр, весці яго ў будучыню.

У ГИТИС існавала практыка рэгулярнай, адзін раз у пяць гадоў, карэкціроўкі навучальных праграм і планаў, што было абумоўлена самім жыццём і зменамі ў тэатры.

На думку прафесара Беларускай акадэміі мастацтваў Лідзіі Манаковай, мэтазгодна абмежаваць выкладанне агульнаадукацыйных дысцыплін I—III гадамі навучання, а чацвёрты цалкам прысвяціць спецыяльным дысцыплінам. Менавіта ў гэты, чацвёрты год павінна адбывацца канцэнтрацыя пазнання прафесіі, павінен здзяйсняцца працэс засваення студэнтамі ўсіх элементаў

школы і паглыблення іх у засяроджаную працу над роляй. Чым большай будзе ступень такога паглыблення, тым больш прафесійны ўзровень студэнта стане адпавядаць акадэмічнаму статусу. Ігнараваць гэта, спадзяючыся на неабходнасць атрымання агульнага спектра гуманітарных ведаў, значыць, не вырашыць асноўную задачу — падрыхтаваць высокакваліфікаваных спецыялістаў. Да таго ж вольныя ад лекцый студэнты будуць мець большую магчымасць практыкі ў прафесійным тэатры [10].

Другі фактар, які замінае на шляху падрыхтоўкі тэатральных кадраў, — фактар поспеху. У самой прыродзе творчасці маладога актёра ці рэжысёра закладзена імкненне да поспеху, да прызнання. Аднак мы жывем у невялікай краіне з невялікай колькасцю тэатраў. Раней у маладога творцы мелася магчымасць трапіць у маскоўскія тэатры, шмат здымацца ў саюзным кіно ці на тэлебачанні, зрабіцца знакамітым на ўсю вялікую краіну. Гэта быў магутны стымул у вучобе. Сёння ж гэтыя магчымасці страчаны. Вастрыва становішча толькі ўзрастае, калі дадаць такія абставіны, як нізкі ўзровень заробку, адсутнасць перспектывы атрымаць кватэру і г.д.

Адказваючы на пытанне, што можна зрабіць, каб максімальна зменшыць страты школы і тэатра, як стварыць супрацьвагу працэсу заняпаду стымулаў, Л.Манакова называе ў якасці самага эфектыўнага, але і самага цяжкадасягальнага сродку спосабу самавызначэння — стварэнне тэатра альбо студыі. У гэтым выпадку маладыя актёры атрымліваюць магчымасць выказаць сябе як унікальную калектыўную адзінку і самастойна вызначыць сваю творчую будучыню. Але гэты спосаб, які патрабуе яскравага практычнага метаду ігры, своеасаблівасці і значных грашовых сродкаў, сёння фактычна нерэальны. Амаль кожны выпускны курс імкнецца аформіць сваю прафесійную будучыню ў выглядзе самастойнага тэатра. Было б добра хаця б на нейкі час захаваць творчы феномен курса, не распыліць патэнцыял, які сфарміраваўся за гады навучання, калі выразна праявілася творчая індывідуальнасць маладога актёра [10].

Для рэалізацыі гэтай мэты існуюць розныя варыянты і падыходы. Яе можна дасягнуць паэтапна: у выглядзе асобнага падраздзялення тэатра, філіяла, студыі пры тэатры і г.д.

Важным у гэтай справе з'яўляецца адпаведная мастацкая палітыка Міністэрства культуры, якая прадугледжвала б разам з вытворчымі і задачы развіцця маладых талентаў і тэатра ў цэлым.

Занепакоенасць выклікае і становішча з падрыхтоўкай і далейшай працай рэжысёрскіх кадраў.

Першы набор на рэжысуру драмы адбыўся ў 1958 г., апошні — у 1997 г. на аддзяленне «рэжысура музычнага тэатра». За гэтыя гады спецыялізацыю «рэжысура драматычнага тэатра» атрымалі 121 чалавек. Да гэтага трэба дабавіць вялікую колькасць выпускнікоў аддзялення «рэжысура народнага тэатра» (87 чалавек), «рэжысура тэатра лялек» (2 чалавекі). Усяго па спецыяльнасці «рэжысура» ў БелАМе было падрыхтавана 308 чалавек.

Сёння ўзнікае пытанне, чаму і як вучыць маладых людзей, якія абралі для сябе рэжысуру ў якасці прафесіі. Відавочна, што наспеў час вучыць будучых рэжысёраў не толькі ўменню аналізаваць п'есу, будаваць мізансцэны, працаваць з акцёрамі, мастакамі і г.д., бо ўсё гэта — азбука прафесіі. Сёння трэба вучыць рэжысёраў уменню працаваць у любых умовах абсалютна самастойна. Будучыня — за рэжысёрамі прадзюсерскага тыпу, якія валодаюць творчай самастойнасцю, педагогічным майстэрствам, эканамічнай пісьменнасцю, маюць арганізатарскія здольнасці, дакладную арыентацыю і дасведчанасць у сітуацыі на міжнародным тэатральным рынку. Гэта павінен быць спецыяліст шырокіх творчых магчымасцей, які можа лёгка адаптавацца да любых абставін. Зразумела, што для навучання такіх рэжысёраў патрэбны новыя падыходы ў арганізацыі вучэбнага працэсу, адпаведныя педагогічныя кадры. Неабходна больш актыўна прыцягваць да навучання вядучых рэжысёраў. У аштымальным варыянце выдатныя майстры сцэны павінны мець магчымасць ствараць уласныя рэжысёрскія школы [16].

Разам з тым не трэба забываць, што вялікае значэнне мае выяўленчае вырашэнне спектакля: сцэнаграфія, касцюм, рэквізіт. На гэтыя знешнія атрыбуты выдаткоўваецца большая частка пастановачных сродкаў, а на працу рэжысёра і мастака над дэкарацыямі і святлом патрабуецца значная частка рэпетыцыйнага перыяду, іншы раз адбіраючы час ад працы з акцёрамі. Усё часцей сцэнаграфія набывае самастойнае мастацкае значэнне, і для работы рэжысёра са сцэнографам патрабуюцца ўсё большыя веды і вопыт.

Аднак у Беларускай акадэміі мастацтваў на гэтую профільную дысцыпліну даецца толькі 43 гадзіны за ўвесь перыяд навучання, у той час як, напрыклад, на харавыя спевы — 70 гадзін.

Вялікая ўвага ў сучасным тэатры надаецца пластычным сродкам выразнасці, аднак у вучэбным плане прадмету «праца з балетмайстрам» аддадзена толькі 34 гадзіны.

У працэсе навучання ў акадэміі студэнты-рэжысёры вывучаюць дысцыпліну пад назвай «праца з кампазітарам». Назва

прадмета патрабуе ўдакладнення, бо тэатр не заўсёды можа дазволіць сабе запрасіць кампазітара. Больш правільна было б назваць гэты прадмет «музычнае афармленне спектакля». Мае сэнс дапоўніць гэты раздзел вывучэннем апошніх дасягненняў у гэтай галіне, асабліва выкарыстання новых электронных сродкаў.

Вучэбны тэатр Беларускай акадэміі мастацтваў не валодае, на жаль, дастаткова дасканалым сцэнічным абсталяваннем, адсутнічае неабходная тэхнічная і адміністрацыйная інфраструктура. Спектакль не мае магчымасці доўгачасовага пракату, што параджае ў студэнтаў-рэжысёраў комплекс боязі сапраўднага тэатра.

Амаль самай невырашальнай праблемай з'яўляецца працаўладкаванне маладых рэжысёраў. Пастаноўку ў тэатры, асабліва сталічным, могуць атрымаць лічаныя адзінкі. Сітуацыя, калі на працягу многіх гадоў новыя імёны не з'яўляюцца ў афішах, а выпускнікі рэжысёрскага аддзялення сыходзяць з тэатра ў іншыя сферы дзейнасці, выклікае трывогу і прымушае задумацца.

Для вырашэння праблемы рэалізацыі творчых магчымасцей маладых рэжысёраў можна скарыстаць вопыт беларускіх кінематографістаў з улікам спецыфікі. Экспертны савет па кіно пры Міністэрстве культуры прадугледжвае фіксаваны працэнт грашовых сродкаў на работы маладых рэжысёраў. У сістэме дзярждагавору на тэатральныя пастаноўкі можна таксама ўсталяваць фіксаваны працэнт для работ маладых рэжысёраў тэатра. У адрозненне ад кінематографа, дзе існуе экспертны савет кінастудыі і агульная вытворчая база, для тэатральных рэжысёраў можна стварыць рэспубліканскую тэатральную лабараторыю, у задачы якой увайшло б: рэгістрацыя кадраў маладой рэжысуры, наладжванне конкурсу на пастаноўку і садзейнічанне ў працэсе самой пастаноўкі. Лабараторыя можа з цягам часу пашырыць кола задач і праводзіць эксперыментальную працу ў галіне рэжысуры, акцёрскага мастацтва, метадычную працу і г.д.

Такую лабараторыю можна было б стварыць пад апякунствам акадэміі, бо апошняя аб'ектыўна зацікаўлена ў рэалізацыі магчымасцей сваіх выхаванцаў [10].

Разам з тым, гаворачы пра існаванне маладых акцёраў і рэжысёраў у сённяшнім тэатральным працэсе, выказваюцца думкі, што моладзі патрэбна зусім іншая, чым тэатр, структура. Магчыма, мае сэнс, каб у ланцужку школа-студыя-тэатр студыя была б вольнай і ад тэатра, і ад тэатральнай навучальнай установы. Яна можа існаваць у выглядзе прыватнай антрэпрызы. Так, напрыклад, у Мінску плённа працуе тэатральны праект «Виртуозы сцены» (прадзюсер Уладзімір Ушакоў), які дае акцёрам і рэжысёрам магчымасць рэалізаваць сябе ў той якасці, у

якой гэтага не ўдалося зрабіць у тэатры. У межах гэтай антрэпрызы нарадзіўся яшчэ адзін тэатральны праект — «*Просто театр*» (прадзюсер Аляксандр Астроўскі). Яго прэм'ерай з'явіўся спектакль маладога рэжысёра-лялечніка, выпускніцы Беларускай акадэміі мастацтваў Ірэны Мацкевіч «*Гэта ты... Моцарт?*». У спектаклі заняты артысты мінскіх тэатраў, а таксама студэнты тэатральнага факультэта акадэміі мастацтваў.

Важна, каб нейкі студыйны рух даў штуршок з'яўленню новых асоб, як гэта адбылося ў пачатку 90-х гадоў. Аднак мінулы вопыт сведчыць, што як толькі ў студыі складваецца штат і з'яўляецца штатны расклад, усё замыкаецца на невялічкай групе людзей. А студыйны рух павінен быць вольным. З'явілася ідэя, калектыў, спектакль — трэба звярнуць увагу, і, калі ідэя таго вартая, падтрымаць яе. Трэба ўважліва адносіцца да такіх студыйных пачынанняў, бо ў іх — парасткі заўтрашняга тэатра, якія важна замацаваць сёння [17].

Цікавы вопыт існуе ў Францыі: напрыклад, выпускнікі тэатральнай установы прынялі рашэнне нейкі час працаваць разам. Яны могуць атрымаць субсідыю Міністэрства культуры, каб паставіць адну ці некалькі п'ес, а затым паказаць сваю работу на адной са сцэн. У Францыі існуе такая нязвычайная нам практыка тэатральнага жыцця: больш за 100 тэатраў маюць толькі тэхнічных работнікаў, пастаянная творчая трупа ў іх адсутнічае. Вось у такія тэатры могуць звярнуцца новыя тэатральныя калектывы і па дамоўленасці даваць там прадстаўленні па некалькі разоў. Такія калектывы могуць запрасіць у якасці гасцей выступіць і ў іншых тэатрах. Такім чынам дзейнічае вялікая колькасць маладых труп, што дае магчымасць публіцы адкрываць для сябе новыя імёны маладых акцёраў і рэжысёраў. Найбольш цікавыя з калектываў атрымліваюць пастаянныя пляцоўкі, а таленавітыя творцы маюць шанс быць прынятымі ў нацыянальныя і іншыя дзяржаўныя тэатры.

Выступаючы на пасяджэнні «круглага стала» рэдакцыі газеты «Культура» па тэме «*Праблемы маладога прафесіянала тэатральнага мастацтва*» (з нагоды агляду-конкурсу творчай моладзі тэатраў Беларусі), першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка выказаўся наконт прапаноў аб неабходнасці захавання выпускных курсаў у якасці самастойных тэатральных калектываў, а таксама аб стварэнні спецыяльнага эксперыментальнага тэатра-студыі для маладых. Была адзначана спакусліваць гэтай ідэі для пачынаючых творцаў, бо студыйны рух сапраўды з'яўляецца каталізатарам творчай свабоды маладых

артыстаў. Але мэты і змест навучання павінны быць набліжаны да рэальнага тэатральнага жыцця, трэба ўмець «прыстасаванца» да сітуацыі, дзе прафесійнае партнёрства не заўсёды з'яўляецца працягам асабістых стасункаў. Што да стварэння тэатра-лабараторыі, дык вопыт сведчыць, што рэпертуарны тэатр павінен мець рознаўзроставаю труп, бо гэтага патрабуюць законы тэатра і самага жыцця. Таму сёння ёсць сэнс прыкласці максімум намаганняў для развіцця студэнцкага тэатра Беларускай акадэміі мастацтваў. Фонд Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва выдзяліў у 1998 г. грант у памеры 376 млн. рублёў для набыцця студэнцкім тэатрам акадэміі святло- і гукаапаратуры [17]. Фонд таксама выдзеліў сродкі ў памеры 1850 млн. рублёў на арганізацыю стажыровак маладых рэжысёраў, дырэктараў у вядучых майстроў сцэны Масквы і Санкт-Пецярбурга, а таксама ў замежных краінах.

Сем гадоў таму народны мастак Беларусі Барыс Герлаван набраў курс сцэнографіі у былым тэатральна-мастацкім інстытуце, змяніўшы Яўгена Чамадурава, які дагэтуль займаўся падрыхтоўкай тэатральных мастакоў. З таго часу адбылося тры выпускі з трох чалавек. У 1999 г. адбудзецца наступны і апошні на гэты час выпуск сцэнографіі (з сямі чалавек), бо набору на аддзяленне тэатральна-дэкаратыўнага мастацтва ў апошнія пяць гадоў не было.

Сёння ў беларускай сцэнаграфіі — шмат праблем. Тым не менш патэнцыял у будучых мастакоў-сцэнографіі вялікі. Пра гэта сведчаць выстаўкі, што адбыліся ў 1998 г. у Мінску і Гродне. Такія экспазіцыі маюць некалькі задач, бо дазваляюць хаця б прыблізна ўбачыць заўтрашні дзень тэатра. Выстаўкі даюць магчымасць студэнтам пафантазіраваць у межах прасторы і аб'ёмаў макета, у колерарытміцы дэкаратыўных эскізаў і касцюмаў і, адначасова, паставіць канкрэтны спектакль на канкрэтнай сцэне ў залежнасці ад тэхнічных і фінансавых магчымасцей сцэнічнага вырашэння. Таму на выстаўках можна было ўбачыць шмат работ з вялікай ступенню свабоды выбару тэхнічных і пластычных сродкаў, незалежна ад канкрэтнай прывязкі спектакля да той ці іншай сцэны.

Але менавіта тут і ўзнікаюць сур'ёзныя пытанні, галоўнае з якіх — каму патрэбны маладыя сцэнографы? Акрамя шырокага гледача, экспазіцыі павінны прыцягнуць увагу галоўных рэжысёраў, дырэктараў тэатраў, работнікаў Міністэрства культуры, аднак, на жаль, гэта адбываецца далёка не заўсёды. Прафесія сцэнографа — унікальная. Тэатральнаму мастаку трэба, каб яго запрасілі ў тэатр спачатку хаця б у якасці дэкаратара або

на асобныя спектаклі, бо яму неабходна практыка. Нават самыя таленавітыя выставачныя эскізы без іх рэалізацыі застануцца толькі на ўзроўні праектаў. Трэба зразумець, што савецкая школа тэатральна-дэкаратыўнага мастацтва разбурана, а новая — нацыянальная — яшчэ не створана. Таму ад лёсу маладых асобных мастакоў-сцэнографіў залежыць будучыня ўсёй беларускай сцэнаграфіі, а значыць, і тэатральнага мастацтва [4].

Такім чынам, можна сцвярджаць, што сістэмны падыход да тэатральнай адукацыі ў Беларусі не толькі існуе, але і ў апошнія гады якасна змяніўся. Пачынаючы з 1990 г. у пералік спецыяльнасцей вышэйшых навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь уведзены ўсе існаваўшыя раней у СССР спецыяльнасці, а таксама спецыялізацыі і кваліфікацыі ў галіне культуры і мастацтва. Так, па спецыяльнасці «рэжысура» на базе Беларускай акадэміі мастацтваў вядзецца падрыхтоўка спецыялістаў па спецыялізацыях «рэжысура драматычнага тэатра», «рэжысура тэатра лялек», «рэжысура кіно», на базе Беларускага ўніверсітэта культуры — па спецыялізацыі «рэжысура свят». Традыцыйныя спецыялізацыі спецыяльнасці «акцёрскае мастацтва» папоўніліся спецыялізацыяй «акцёрскае мастацтва музычна-драматычнага тэатра», па якой раней падрыхтоўка вялася ў Маскве. У 1993 г. у практыку навучання вышэйшага звяна рэспублікі была ўведзена спецыяльнасць «харэаграфічнае мастацтва». Упершыню ў Беларускім ўніверсітэце культуры пачалі рыхтаваць балетмайстраў-пастаноўшчыкаў народнага і бальнага танцаў, а ў Беларускай акадэміі музыкі — артыстаў і балетмайстраў класічнага танца. Каля пяці гадоў таму ў Беларускім ўніверсітэце культуры быў ажыццёўлены эксперыментальны набор будучых актёраў для юнацкіх драмтэатраў. Выкладчыкамі былі рэжысёры ТЮГа Рыгор Баравік і Мадэст Абрамаў. Акрамя таго у Беларускім ўніверсітэце культуры пачалася падрыхтоўка кадраў па спецыяльнасці «літаратурная работа» і адкрыўся спецыялізаваны Савет па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый па спецыяльнасці «Тэорыя і гісторыя мастацтваў». Усяго ў сістэме вышэйшых навучальных устаноў культуры і мастацтва Беларусі адукацыйны працэс вядзецца па 29-ці спецыяльнасцях і 64-х спецыялізацыях, што дае магчымасць забяспечыць практыку шматграннага тэатральнага працэсу ў краіне [6].

Разважаючы аб тым, як і дзеля чаго рыхтаваць тэатральныя кадры, трэба помніць элементарныя ісціны: тэатр павінен быць не толькі тэатрам прадстаўлення, але і тэатрам перажывання. Маладыя актёры і рэжысёры павінны ведаць стыль эпохі, умець гэты стыль перадаваць, зразумець псіхалогію аўтара і героя п'есы,

ведаць мову аўтара і добра карыстацца ёю, а таксама памятаць, што тэатр знаходзіцца ў соцыуме, у нашым сённяшнім жыцці, і неабходна зрабіць мастацтва цікавым нашым сучаснікам [17].

*Мазура В.Я., гал. бібліёграф
АНИКМ Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі*

ЛІТАРАТУРА

1. Гранты, ганарары, дапамогі // ЛіМ. — 1998. — 23 кастр.
2. Забела У. Аб некаторых праблемах выхавання маладых рэжысёраў // Сучасная беларуская рэжысура: пошукі маст. адметнасці ў кантэксце традыцый еўрап. тэатра: Зб. матэрыялаў міжнар. навук.-творчай канф. Гродна, 16—17 кастр. 1997г. — Мн., 1998. — С. 202—212.
3. Іваноўскі В. З думкай аб традыцыях, сучаснасці і будучыні // Культура. — 1998. — 16—22 мая (№ 18). — С. 11.
4. Крэпак Б. «У чых руках лёс сцэнографа?» // Культура. — 1998. — 14—20 лістап. (№ 43). — С. 10.
5. Мамонька У. Папялушка сабралася на балъ // Культура. — 1996. — 18—24 чэрв. — С. 6.
6. Мамонька У. Пытанні падрыхтоўкі рэжысёрска-акцёрскіх кадраў у святле сучасных патрабаванняў // Сучасная беларуская рэжысура: пошукі маст. адметнасці ў кантэксце традыцый еўрап. тэатра: Зб. матэрыялаў міжнар. навук.-творчай канф. Гродна, 16—17 кастр. 1997г. — Мн., 1998. — С. 213—219.
7. Мамонька У. Як жывеш, мастацкая ВНУ? // Тэатр. творчасць. — 1996. — № 4. — С. 18—19.
8. Манакова Л. Праблемы падготовки моладых акцёраў // Беларускае акцёрскае мастацтва: шляхі станаўлення і развіцця ў кантэксце еўрап. сцэн. культур: Зб. матэрыялаў міжнар. навук.-творчай канф. (Віцебск, 20—21 лістап. 1996 г.). — Мн., 1997. — С. 70—74.
9. Мішчанчук У. Таўчы ваду ў ступе? // Культура. — 1998. — 14—20 лістап. (№ 43). — С. 10.
10. Прафесар БелАМ Манакова // Культура. — 1998. — 7—13 лістап. (№ 42). — С. 9.
11. Рылатко В. «Я с уверенностью смотрю в завтрашний день театра» / Беседовала Г.Стома // Гродзен. праўда. — 1998. — 12 лістап. — (I Респ. фестываль творч. моладзежы тэатраў драмы і кукол).
12. Смольскі Р. «Без нацыянальных кадраў мы ператворымся ў правінцыю...» // Культура. — 1998. — 28 сак. — 3 крас. (№ 12). — С. 2.
13. Смольскі Р. Беларускае акцёрскае мастацтва, або Як нам адбудаваць свой тэатр // Беларускае акцёрскае мастацтва: шляхі станаўлення і развіцця ў кантэксце еўрап. сцэн. культур: Зб. матэрыялаў міжнар. навук.-творчай канф. (Віцебск, 20—21 лістап. 1996 г.). — Мн., 1997. — С. 23—35.
14. Смольскі Р. «Гляджу ў будучыню з аптымізмам» // ЛіМ. — 1999. — 1 студз.

15. Смольскі Р. «Здаровы кансерватызм — гэта зусім не заганна» / Гутарыла Ж.Лашкевіч // ЛіМ. — 1998. — 9 студз.

16. Смольскі Р. Сучаснае рэжысёрскае мастацтва Беларусі: праблемы развіцця ў новых гіст. вымярэннях // Сучасная беларуская рэжысура: пошукі маст. адметнасці ў кантэксце традыцый еўрап. тэатра: Зб. матэрыялаў міжнар. навук.-творчай канф. Гродна, 16—17 кастр. 1997 г. — Мн., 1998. — С. 24—40.

17. Ці лёгка сёння быць маладым ... акцёрам, рэжысёрам?: [«Круглы стол» газеты «Культура» па тэме: «Праблемы маладога прафесіянала тэатральнага мастацтва»] // Культура. — 1998. — 14—20 лістап. (№ 43). — С. 7—10.

18. Шагидевич А. Всё ещё впереди... / Беседовала О.Лесная // Экспресс-контакт. — 1998. — 12 нояб. — С. 2.